

De overbodigen

Herman Koch

De overbodigen

Ambo|Anthos
Amsterdam

1

De stemming in de pub was ronduit bedrukt. Alicia hield de hand van haar echtgenoot vast op de lege plek tussen hun borden. Yvonne zat stilletjes te huilen, zag Herbert te laat.

‘Lieverd...’ begon hij zachtjes.

Ze schudde de arm die hij om haar schouders wilde leggen van zich af.

Herbert haalde diep adem. ‘We moeten ons goed realiseren dat dit in de eerste plaats zelfverdediging was,’ zei hij, terwijl hij Martin, Alicia en als laatste Yvonne aankeek – maar zijn vrouw ontweek zijn blik.

‘Ik ben het met Herbert eens,’ zei Martin. ‘Wat zou er gebeurd zijn als Herbert niet... Als we niet hadden gedaan wat we hebben gedaan.’

‘Precies,’ zei Herbert, dankbaar voor de hulp uit onverwachte hoek. Hij knikte Martin kort toe. ‘Wat Martin zegt

is helaas juist. We hebben gedaan wat we moesten doen. We hadden geen keus.'

'Maar moest het echt zó?' vroeg Alicia. 'We hadden ze misschien ook...' Ze bracht haar beide handen naar haar gezicht, wreef met haar vingers in haar ogen.

Net als die van Yvonne waren ze vochtig, zag Herbert. Hij ging ervan uit dat ze verder niets meer zou zeggen en wachtte op een geschikt moment om opnieuw het woord te nemen. Hoe eerder ze het eens werden over het vervolg van hun wandeltocht hoe beter.

'Het waren kinderen, Herbert!' riep ze plotseling uit. 'Kinderen!'

Alicia had met stemverheffing gesproken en Herbert keek snel om zich heen, maar de meeste mensen in de pub zaten rustig te eten of voerden op luide toon hun eigen gesprekken.

'Kinderen...' zei Herbert zacht, terwijl hij Alicia ernstig aankeek en zo veel mogelijk begrip in zijn blik probeerde te leggen. In zekere zin had ze gelijk, want hoe oud zouden ze zijn geweest? Achttien? Zeventien? Niet ouder dan twintig in elk geval. 'Ja, oké, puur qua leeftijd waren het kinderen, je hebt gelijk. Maar ze lagen daar op ons te wachten, als jagers op hun prooi. Voor hen was dit vast niet de eerste keer. Die jongen was totaal doorgesnoven, daar kon je echt niet meer mee in discussie.'

'Maar hadden we niet... konden we niet...?' vroeg Yvonne.

‘Wat?’ vroeg Herbert.

‘We hadden door kunnen lopen. Misschien. Ik zeg niet dat ik gelijk heb. Maar wat was er gebeurd als we gewoon waren weggelopen en ze daar hadden laten staan?’

‘Dat hadden ze als een teken van zwakte gezien,’ zei Martin. ‘Dan hadden ze waarschijnlijk juist... Ik weet het niet. Het punt is dat we het niet weten. Nooit zullen weten.’

Heel goed, dacht Herbert. Hij sprak de gedachte niet uit. Goed punt, Martin. Je hebt tijdens de les goed opgelet en nu krijg je een negenenhalf voor je proefwerk. Vooralsnog bracht Herbert geen nieuwe argumenten aan. Hij zou ze even met rust laten, dan konden ze later nooit zeggen dat hij ze had gestuurd of had geprobeerd hun zijn eigen mening op te dringen.

Een hond die op je afstormt, moet je nooit de rug toekeren. Dat is simpelweg biologie. Wie op de vlucht slaat, wordt de prooi. De hond (of de leeuw, of het jachtluipaard) springt op je nek en bijt je halsslagader en in één moeite door ook een paar nekwervels door.

Ze waren niet op de vlucht geslagen. Herbert was niet op de vlucht geslagen. Hij wist het niet zeker van de anderen, of ze alleen vanwege hem waren blijven staan en het gevaar het hoofd hadden geboden, en dat ze er anders als makke lammeren vandoor waren gegaan.

Toen hij zijn mes en vork in zijn kidney pie wilde zetten, merkte hij dat zijn vingers trilden. Nog steeds. Dat

was de adrenaline; de magische stof die we van ons lichaam cadeau krijgen om het gevaar beter het hoofd te kunnen bieden. Die gaf die extra boost om sneller te kunnen vluchten – of om met meer kracht, en misschien ook wel met meer inzicht, te kunnen vechten.

Ook hij was bang geweest, net als de anderen. Doodsbang. Hij begreep nog altijd niet goed waarom hij had gehandeld zoals hij gedaan had. De beslissing was in een fractie van een seconde genomen.

‘Ik zag het aan je gezicht,’ zei Yvonne zonder hem aan te kijken. ‘Ik zag het gebeuren.’

Ja, het was waar, hij kon het niet ontkennen. Ergens aan het begin van die seconde hadden hun blikken elkaar gekruist. De ogen van zijn vrouw waren vele malen groter dan normaal, de pupillen sterk verwijd. *Nee*, had ze met haar blik gezegd, alleen met haar blik, zonder haar hoofd te schudden. *Niet doen. Wat je ook wilt doen, doe het niet.*

Eerst was hij heel erg kalm geworden. De blik van zijn vrouw waarschuwde hem voor onbezonnen handelen. Ze had hem daar vaker voor behoed. Hun hele leven samen had ze hem op belangrijke momenten, vaak op het allerlaatste moment, tegen weten te houden. Maar dit is anders, had Herbert vlak voor het verstrijken van de seconde gedacht. Ik mag niet kalm worden. Dat brengt ons allemaal in gevaar. Of eigenlijk had hij helemaal niets gedacht. Nee, er was geen bewust denken aan zijn handelen

voorafgegaan. Een fractie van de seconde later had hij het gedaan.

‘Yvonne heeft gelijk,’ zei Herbert, en hij bracht zijn hand opnieuw naar haar schouder, maar trok hem toen weer terug. Het laatste wat hij wilde was onenigheid met zijn vrouw. *In aanwezigheid van deze mensen.* Maar hij was wel teleurgesteld in haar. Ze had dat over de blik in zijn ogen niet zo op tafel mogen gooien, midden in een lawaaiige pub, ten overstaan van Martin en Alicia. ‘Ik heb dit besluit in mijn eentje genomen. Daarmee heb ik dat besluit ook voor jullie genomen. Maar ik hoop dat jullie beseffen wat er had kunnen gebeuren als ik het niet had gedaan.’

Ik heb helemaal geen besluit genomen, dacht hij, nog voor hij goed en wel was uitgesproken. Ik heb gehandeld. Iemand van ons heeft handelend opgetreden.

Hij had alle lichamelijke reacties gehad. Eerst waren zijn nekharen overeind gaan staan, daarna had hij zijn benen slap voelen worden. Bij de knieën. Zijn gezicht had gloeiend heet aangevoeld, alsof iemand er een fakkel onder hield. Daarna was alles – zijn hoofd, zijn lichaam – ijskoud geworden.

Alicia zei snikkend dat ze naar huis wilde.

Herbert slaakte een diepe zucht en keek naar Martin, die zijn schouders ophaalde. ‘En jij? Wil jij ook naar huis?’

‘Ik denk...’ begon Martin. ‘Ik denk er net zo over als Alicia,’ zei hij, en hij leek zijn best te doen om zijn stem

niet te laten trillen. ‘Nu gewoon verder wandelen zou heel raar zijn. En misschien kunnen we sowieso beter zo snel mogelijk naar huis.’

‘Dat is niet zo eenvoudig als het lijkt,’ zei Herbert. ‘Op dit moment is er nog geen alarm geslagen, maar daar kan snel verandering in komen. Dát staat pas raar, twee echt-paren die halsoverkop hun vakantie afbreken. Alle bed and breakfasts en hotels op hun route hebben ze al gereserveerd, en die annuleren ze opeens. Allemaal. Dat is veel te verdacht. Het hangt er nu alleen van af hoe snel er iets wordt ontdekt. Die plek ligt aan de Cotswold Way. Ze zullen hoe dan ook bij ons terechtkomen. We gaan ook helemaal niet ontkennen dat we daar zijn geweest, op die en die dag. Alleen hebben we niets gezien. We hebben een hond horen blaffen, maar zelfs die hebben we niet gezien. Wat een verschrikkelijk verhaal, *officer*. Of *inspector* of hoe ze hier allemaal heten.’

Hij dacht nu heel concreet aan *Inspector Morse*, een wat belegen en inmiddels sterk verouderde Engelse detective-serie waar Yvonne graag naar keek. Hij ging dan altijd iets anders doen, al bleef hij wel graag naast haar op de bank zitten. Meestal met een boek. Met een half oog volgde hij dan *Inspector Morse*. Hij weerhield zich ervan om sarcastisch commentaar te leveren, hij gunde Yvonne haar plezier. Soms kon hij zich echter niet inhouden en riep hij plotseling iets als: ‘Die verhuizer heeft het gedaan!’

‘Ik dacht dat jij zat te lezen,’ zei Yvonne.

Een klein halfuur later (*Inspector Morse* sleepte zich voort in een tempo waarmee je tegenwoordig niet meer bij Netflix of HBO Max kon aankomen) werd de betreffende verhuizer geboeid afgevoerd.

‘Hoe wist je dat nou?’ vroeg Yvonne. ‘Je kijkt niet eens.’

‘Die verhuizer had dat meisje voor het laatst gezien, hij was een vriend van de familie. Het zijn altijd dit soort types naar wie je het eerst moet zoeken.’

‘Maar hoe kunnen we nou gewoon door blijven wandelen?’ vroeg Alicia. ‘Ik zou niet weten hoe ik dat moest doen. Niks is toch meer normaal? Als we morgenochtend de trein naar Bristol nemen en terugvliegen naar Amsterdam, zijn we ’s avonds thuis.’

‘Dat is nou juist wat ik probeerde uit te leggen,’ zei Herbert. Hij wist dat hij moest oppassen dat nu niet de zogenaamde ‘docententoon’ in zijn stem zou sluipen. Dat verweet Yvonne hem nog weleens.

‘Pas op, Herbert!’ zei ze dan. ‘Nu praat je echt als een docent. Tegen mij. Tegen je vrouw.’

Toch voelde Herbert onwillekeurig een zeker ongeduld, zoals wanneer hij aan totaal niet geïnteresseerde studenten een bepaald biologisch probleem moest uitleggen dat volgens hem zo klaar als een klontje was.

‘Stel je voor, Alicia,’ vervolgde hij nadat hij eerst de helft van zijn pint achterover had geslagen – ter kalmering, en om de ongeduldige ondertoon in zijn stem te elimineren. ‘Er wordt iets ontdekt de komende dagen, de

komende weken, dat weten we nu nog niet. Dan gaat Inspector Morse op onderzoek uit.'

'Inspector Morse?' zei Alicia. 'Waar heb je het over?'

'Sorry, Inspector Morse bij wijze van spreken. Ik bedoel de politie. Die gaan dingen na. Mensen in de buurt onder-
vragen, hoewel ik in de wijde omtrek geen huis heb gezien, maar dat terzijde. Dan is de volgende onderzoeks-
richting het feit dat het op de Cotswold Way is gebeurd. Een wandelaar. Wandelaars. Ze checken de bed and
breakfasts, de hotels, de pubs. In Chipping Campden, in Stanton. Ja, daar hebben twee Nederlandse echtparen
overnacht. Ze checken verder. Andere overnachtings-
plaatsen op de route. Hé, dat is toch merkwaardig, denkt Inspector Morse. Sorry, de politie. Ze hebben al hun res-
serveringen geannuleerd. Ze hebben halsoverkop de trein
naar Bristol genomen en zijn vervolgens nog diezelfde
dag naar Amsterdam teruggevlogen. Eitje, zegt de politie.
We hebben ze, *chief*. Het is alleen nog een kwestie van een
uitleveringsverzoek indienen.'

Herbert nam even een adempauze, die hij benutte om de resterende helft van zijn pint achterover te slaan. Hij zag dat Alicia iets wilde gaan zeggen, maar hij stak zijn hand in de lucht ten teken dat hij nog niet was uitgesproken. 'Als we daarentegen onze wandeltocht gewoon ver-
volgen, zijn we veel minder ver-'

'Gewoon vervolgen! Gewoon vervolgen!' onderbrak Alicia hem toch. 'Hoe kun je gewoon blijven wandelen en

van de schapen en de vogeltjes genieten, terwijl je weet...
Geen normaal mens doet toch zoiets?’

‘Precies! Dat is het! Geen normaal mens doet zoiets. Maar wij zijn wél normale mensen, wij weten van niets. Wij zullen straks gepast reageren. Als ze ons vertellen wat er is gebeurd, zullen onze gezichten afschuw en verbazing uitdrukken. Ja, wij zijn ook nog langs die boerderij gekomen. Wat vreemd. We hebben echt niets gezien of gehoord. Wat een naar idee! En als we geluk hebben gebeurt er voorlopig helemaal niets en zitten we alweer lang en breed in Amsterdam wanneer er iets boven water komt. Ze zullen de hotels checken, op onze namen stuiten. Die zijn gewoon doorgewandeld, zullen ze constateren. Een normaal mens, een normaal mens dat schuldig is, zou zoiets nooit doen.’

Alicia keek van Martin naar Yvonne en daarna weer naar Herbert. In haar ogen glinsterden – opnieuw of nog steeds – tranen. ‘Ik wil dat helemaal niet,’ zei ze. ‘Ik wil niet – hoelang moeten we nog? – ik wil niet nog acht dagen wandelen, in pubs eten en in bed and breakfasts overnachten, terwijl we allemaal donders goed weten wat er is gebeurd. Wat we hebben gedáán. Ik kan dat gewoon niet,’ besloot ze met een blik op haar man. ‘En Martin ook niet.’

Mag Martin misschien voor zichzelf spreken? dacht Herbert. Hij vermoedde dat het bij de saaie maar degelijke Martin allemaal net even anders lag dan bij zijn vrouw. Maar daar zouden ze nog wel aan toekomen, besloot hij.

Het ging er nu om de rust te bewaren. De paniecreactie van Alicia in te dammen.

Hij keek om zich heen, boog zich nog iets verder over de tafel en vervolgde: 'We moeten in de eerste plaats niet de aandacht trekken. Ook niet nu, hier in deze pub. Twee ruziënde Nederlandse stellen, dat is iets wat de mensen onthouden. We moeten zachter praten.'

'Maar we maken toch helemaal geen ruzie?' zei Martin. 'Alicia is gewoon over haar toeren door wat we hebben... Door wat er is gebeurd. Een normale, menselijke reactie.'

'Dat is waar,' zei Herbert. 'Maar we moeten ervoor zorgen dat onze emoties niet nu al met ons op de loop gaan. We vinden het allemaal verschrikkelijk. Yvonne, jij, Alicia, ik ook. Ik wou dat het niet gebeurd was, dat ik het allemaal kon terugdraaien. Vooral moeten we kalm blijven en vooruitdenken. Bedenken wat we gaan doen. Ik heb al gezegd wat ik denk. Maar als iemand een betere suggestie heeft, ben ik bereid te luisteren.'

Het bleef even stil aan hun tafel, terwijl de ober drankjes bracht: een pint voor Herbert en Martin, witte wijn voor Yvonne en Alicia. Herbert stak zijn pint in de lucht en deed een poging tot een toost, maar de anderen lieten hun glazen staan.

'Yvonne,' zei Herbert, 'jij hebt nog weinig gezegd vanavond. Wat vind jij?'

Hij wist wat ze vond, en hij hoopte dat dat nog steeds zo was, maar eigenlijk twijfelde hij daar niet aan na 35 jaar

huwelijk. Kort na aankomst in de bed and breakfast hadden ze het al over de verschillende mogelijkheden gehad. Vertrekken of doorgaan.

Yvonne had gehuild en had Herbert dicht tegen zich aangedrukt. 'O, Herbert!' snikte ze. 'Ik was zo bang! Zo bang!'

Herbert had haar op zijn beurt in een stevige omhelzing genomen. 'Rustig maar, schatje,' zei hij. 'Het is allemaal goed afgelopen.'

'Maar ik dacht... Toen ik zag wat je ging doen... Ik was bang, Herbert. Echt bang.'

Zo hadden ze een poosje stilletjes in elkaars armen gestaan. Ze hadden de gordijnen dicht gelaten en alleen een lampje naast het bed aangeknipt. Hun schaduwen waren op het schuine houten plafond gevallen. Naast de deur hing een schilderij van een kudde schapen en een herder met een lange stok.

Herbert had zich losgemaakt uit hun omhelzing, zonder Yvonne's schouders los te laten, en in haar betraande ogen gekeken.

'We moeten eensgezind blijven, Yvonne. Die andere twee zijn jonger dan wij. Impulsiever. En tussen ons gezegd en gezwogen ook niet zo heel erg slim. Ik heb vanochtend een halfuurtje naast Martin gewandeld. Daar komen alleen maar wetenswaardigheden uit de krant van gisteren uit. Daar hoeft je geen wandeltocht voor te maken. Alicia lijkt me iets slimmer. Ze heeft natuurlijk haar be-

roep, daarvoor moet je wel een bepaalde intelligentie bezitten. Al is bekend dat je in die beroepsgroep ook veel autisten hebt.'

'Herbert! Ik wou soms dat je jezelf kon horen! Alicia is geen autist. Ze is een heel leuke en intelligente vrouw. Met gevoel voor humor. En Martin is misschien een beetje saai en verlegen, introvert, maar het is wel een goed mens, dat zie je aan de blik in zijn ogen. Onschuldig, naïef bijna. Daar zit echt geen kwaad bij.'

Herbert had zijn vrouw opnieuw in zijn armen gesloten. 'In een oorlog heb je niets aan naïeve goeierds,' zei hij. 'Maar ik beloof je dat ik anders naar ze zal proberen te kijken, hun een tweede kans zal gunnen. Het belangrijkste is dat wij het eens zijn over de te volgen weg. Ik vermoed dat we al onze overtuigingskracht nodig zullen hebben om die twee van ons gelijk te overtuigen.'